

BURSA TÜRK OCAĞI GAZETESİ

OCAK - ŞUBAT - MART 2024 Yıl: 16 Sayı : 160

"Türk Ocakları'nın siyasi partilerle bir ilgisi yoktur. Türk Ocakları bir kültür ocağıdır. Türk Ocakları münevverlerin bir kalesidir." H. Suphi TANRIÖVER

ORHAN TÜRKDOĞAN HOCANIN ARDINDAN*

Son devrin önde gelen sosyologlarından ve Türk milliyetçiliğinin önemli aydınlarından Prof. Dr. Orhan Türkdoğan hocayı 2 Şubat 2024 tarihinde ebedi yolculuğuna uğurladık. Orhan Hoca, son yıllarda kaleme aldığı sayısız eser ve yetiştirdiği onlarca öğrenciyle Türk akademisinde ayrıcalıklı bir konum edindi.

Bilime ve araştırmaya olan aşkı, vatana ve milli değerlere olan bağlılığı herkesçe takdir edilen Orhan Hoca, genç araştırmacılar için hem bir ilham kaynağı hem de güvenilir bir model oldu. Orhan Hoca, Doğu ve Güneydoğu özelindeki bölgesel çalışmalardan milli kimlik ve sosyolojiye kadar uzanan oldukça geniş bir yelpazede hatırı sayılır külliyat bıraktı. Ziya Gökalp ve Max Weber gibi evrensel isimleri analiz eden Türkdoğan, akademide milli ve evrensel değerlerle harmanlanmış özgün bir çığır açtı.

Orhan Türkdoğan, 1955 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Felsefe, Sosyoloji, Pedagoji ve Bilim tarihinden mezun oldu. Orhan Türkdoğan'ın başarısının altında yatan dinamiklerden birisi, öğretmenlikten gelme ve Anadolu taşrasını teneffüs etmiş biri olmasıydı. Lise eğitimini almış olduğu Malatya Lisesi'nde ifa ettiği öğretmenlik vazifesi, bilime duyduğu merakın filizlendiği ilk deneyim olacaktır. 1959 yılında akademiye geçen Türkdoğan Atatürk Üniversitesi'nde önce

Prof. Dr. Celil BOZKURT

felsefe akabinde sosyoloji kürsüsünde vazife aldı. Türkdoğan, akademik rüştünü 1877 yılında Ruslar tarafından Kars'a yerleştirilen Malakanlar üzerine yaptığı doktora teziyle ispatladı. Malakanlar, Anadolu coğrafyasında farklı bir etnik gurubun bıraktığı izleri deşifre etmesi bakımından oldukça önemlidir.

Türkdoğan, 1962-1964 yıllarında ABD'nin Missouri ve Nebraska Üniversitelerinde farklı saha araştırmalarında bulundu. Ardından Türkiye'ye dönen Türkdoğan, Atatürk Üniversitesinde vazife olarak sosyoloji alanında dersler verdi. Türkdoğan, 1964-1967 yıllarında Erzurum'un Ilıcane bağlı 38 köy üzerinde gözlem ve mülakata dayalı olarak yürüttüğü "Türkiye'de Sağlık Hastalık Sistemi" adlı araştırmasıyla doçent, 1971 yılında hazırladığı "Türkiye'de Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları" isimli araştırmasıyla da profesör unvanını aldı. 1972 yılında Alman hükümetinin davetlisi olarak Stuttgart'a giden Türkdoğan, Hohenheim Üniversitesi'nde misafir araştırmacı olarak bulundu. Burada bulunduğu esnada Almanya'da bulunan Türk işçileri üzerine gözlem ve anket tekniğine dayalı araştırmalar yaptı. 1973-1978 yıllarında Atatürk Üniversitesi İşletme Fakültesi Dekanlığında bulunan Türkdoğan, 1985 yılında Bolu İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'ne geçerek yaklaşık 10 yıl burada görev yaptı. 1995 yılında Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü İşletme

Fakültesi'nde göreve başlayan Türkdoğan, 2002 yılında Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü İşletme Fakültesi'nden emekli olarak akademiye veda etti.

Orhan Türkdoğan, emekliliğinden sonra da araştırmaya ve bilime olan merakını sürdürürken bu süreçte önemli eserler kaleme aldı. Türkdoğan, geriye her Türk gencinin ve aydınının titizlikle okuması gerek geniş bir külliyat bıraktı. Türkdoğan'ın eserlerinden bazıları şunlardır:

- Türkiye'de Toplumsal Azınlıklar
- Türk Sosyolojisinin Günümüz Yönelimleri
- Erzurum ve Çevresinde Sosyal Değişmeler
- Türk Toplumunun Birliklilik Kimliği
- Terör ve Şiddet Sonrası Güneydoğu
- Toplumsal Yapı ve Sağlık-Hastalık Sistemi
- İş Ahlakımız ve İşçi Kültürünün Yükselişi
- Günümüzde Karamanlar ve Hazar Türkleri
- İslâm Değerler Sistemi ve Max Weber
- Gecekondu ve İnsan İstanbul Varoş Kültürü
- Ziya Gökalp ve Sosyolojik Düşünce Sistemi
- Kemalist Sistem ve Sosyo-Kültürel Yapısı
- Türk Toplumunda Zazalar ve Kürtler
- Günümüz Türk Toplumunda Doğu-Güneydoğu ve Kabile-Aşiret Yapısı
- Türk Toplumunda Aydın Sınıfın Anatomisi
- Milli Kültür Modernleşme ve İslam
- Alevi-Bektaşî Kimliği
- Türk Ulus-Devlet Kimliği

* Celil Bozkurt - Düzce Üniversitesi Akçakoca Bey Siyasal Bilgiler Fakültesi

"MİLLİYETÇİLİK KAVRAMININ
GÜNCEL SORUNLARI VE PRATİĞE
YANSIMALARI"

S: 2

DAĞ YÜRÜYÜŞÜ

S: 3

2024 YILI NEVRUZ KUTLAMASI

S: 5

21. KİTAP FUARINA KATILDIK

S: 6

MART AYININ GETİRDİKLERİ

S: 8'DE

ZENGEZUR KORİDORU... (2)

S: 13

“MİLLİYETÇİLİK KAVRAMININ GÜNCEL SORUNLARI VE PRATİĞE YANSIMALARI”

9 Mart 2024 Cumartesi günü, Bursa Devlet Korosu Dede Efendi salonunda; BUÜ Tıp Fakültesi Öğretim Üyesi ve Türk Ocakları Derneği Bursa Şube Başkanı Prof. Dr. Selçuk Kırılı'nın "Milliyetçilik Kavramının Güncel Sorunları ve Pratiğe Yansımaları" konusunu işlediği konferans gerçekleştirildi.

Program 19.30'da Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve Türk milletine hizmet etmiş bütün geçmişlerimiz huzurunda saygı duruşu ve İstiklal Marşı'nın ardından Bursa Devlet Klasik Türk Müziği Korosu'nun müzik dinletisiyle başladı. Solist Arzu Temel'in seslendirmesiyle, söz ve müziği Prof. Dr. Selçuk Kırılı'ya ait olan, Hakan Özlev tarafından notaya alınan "Duygudur Masal Değil" şiiriyle giriş yapılan dinleti "Eledim Eledim, Hastane Önünde İncir Ağacı, Arzu Gızım" türküleriyle devam etti. Dinleyiciler duygu

dolu anlara ellerindeki Türk bayraklarıyla eşlik ettiler. Müzik dinletisinin sona ermesiyle saat 20.00'da konuşmasını yapmak üzere Prof. Dr. Selçuk Kırılı sahneye davet edildi.

Prof. Dr. Selçuk Kırılı konuşmasına milliyetçilik kavramının etnik ve ideolojik tanımlamasını yaparak başladı. Geçmişten günümüze çeşitli coğrafyalardan örnekler vererek milliyetçiliğin bağımsızlıkla ilişkisini vurgulayan Kırılı; devletlerin kurulma süreçlerini, sürdürülme süreçlerini ve genişleme süreçlerini ele aldığı anlatımında boyut ve güce göre devlet sınıflamasını açıkladı. Sunumunda küresel devlet olabilmeye, küreseller arasındaki rekabet, rekabete karşı çözümler ve tedbirleri inceledi. Türk tarihinden olaylarla birlikte Azerbaycan'ın zaferiyle sonuçlanan İkinci Karabağ Savaşı'nı ve diğer Türk devletlerinin güncel durumlarını ele alan Kırılı; coğrafya, tarih ve politika temelinde değerlendirmelerini dinleyicilerle paylaşarak konuşmasını noktaladı.

Konferans bitiminde Prof. Dr. Selçuk Kırılı tarafından Türk Ocakları Derneği Bursa Şubesi'ne mali desteklerini esirge-

meyen Mete Tetik, Eren Sözal, Ozum Acar Murat Süleyman Toros, Mehmet Fikri Ünal, Ahmet Yaşar, Muzaffer Aksu, Ali Aslanoba, Hüseyin Çağlayan, Prof. Yusuf Alper, Prof. Dr. Mahmut Yavuz, Prof. Dr. Ali Bahadır ve Serpil Şahin'e; şube yayın çalışmalarında tasarım işlerine katkılarından dolayı Ercüment Kartal'a, işletme defterlerimizi tutan mali müşavir Kürşad Gökhan Kabal'a ve Türk Ocaklarına ortaklaşa yaptığı etkinliklerde vermiş olduğu katkılarından dolayı koro şefi Şükrü Hakan Özlev'e plaket sunumu gerçekleştirildi.

Haber: Özge Nezahat AKGÜN

TÜRK OCAKLARI BURSA ŞUBESİ BASIN MESLEK İLKELERİNE UYMAYA SÖZ VERMİŞTİR.

Kamu yararına çalışır demek

SAHİBİ
Prof. Dr. Selçuk KIRILI

MESUL MÜDÜR
Hamit SARAÇ
hamitsarac@gmail.com

GÖRSEL YÖNETMEN
Ercüment KARTAL
erc.kartal@gmail.com

Türk Ocakları Bursa Şubesi
Kurtuluş Mah. Yeşil Cad. Site Apt.
No:8/1 Yıldırım / BURSA
Tel: 0224 329 73 23
Belgegeçer: 0224 329 73 24

www.bursaturkocagi.org.tr
e-posta:
bursaturkocagi@gmail.com

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Mustafa CEMİLOĞLU
Prof. Dr. Alev SİNAR UĞURLU
Öğr. Gör. Minara ALİYEVA ÇINAR
Osman Yaşar USLU
Burak KÜÇÜK
Filora MAMEDOVA
Bedinur ÇAKICI

starofset

STÜDYO STAR AJANS TİC. SAN. LTD. ŞTİ.

Nilüfer Ticaret Merkezi
634. Sk. Ayaz Plaza No: 24
Nilüfer / BURSA

Tel.: +90 224 249 33 20
www.starmatbaacilik.com

DAĞ YÜRÜYÜŞÜ

Türk Ocakları Derneği Bursa Şubesi 10 Mart 2024'te Gençlik Kolu beraberinde Yönetim Kurulu Üyesi Hamit Saraç öncülüğünde Uludağ Kadı Yayla yamaçlarındaki Mercan Bölgesinde Doğa yürüyüşü gerçekleştirdi.

İşıklar itfaiyesinden uzun bir yokuşla başlayan dağ yürüyüşünde, şehirden yavaş yavaş çıkmaya başladığınızda ormanın zihin açan kokusuna, etrafı dağlarla kaplı olan Bursa'nın eşsiz manzarasına ve yukarı çıktıkça Uludağ'ın eski keşiş evlerinin kalıntılarına denk gelebilirsiniz. Yürüyüşün varış noktasında ikramlarla ve samimi sohbetlerle dinlenen dağ evine ulaşıldı. Ardından hedef varış noktasına gelen istikametten tekrar başlangıç bölgesine iniş gerçekleştirildi.

Haber: Umutcan Alper, Otomotiv Teknolojisi Önlisans Öğrencisi

TÜRK DÜNYASI VE KÜLTÜRÜ TOPLULUĞU ÜLKÜCÜ ŞEHİT FIRAT YILMAZ ÇAKIROĞLU'NU ANDI

Türk Ocakları Derneği Bursa Şubesi Gençlik Kolu bünyesinde bulunan Türk Dünyası ve Kültürü Topluluğu, 20 Şubat 2015 tarihinde Ege Üniversitesi'nde bölücü teröristler tarafından haince şehit edilen Tarih bölümü öğrencisi Fırat Yılmaz Çakıroğlu'nun şehadetinin 9. Yılına anmak amacıyla Bursa Uludağ Üniversitesi'nin Mediko Meydanı'ndaydı.

20 Şubat 2024 tarihinde sabah saat 11.00'da Mediko'da stant açılımı gerçekleştirildi. Ardından Fırat Yılmaz Çakıroğlu'nun fotoğraflarından oluşan anma sergisi ve pankart açılımı gerçekleştirildi.

Topluluk standı ve fotoğraf sergisi gün boyu devam ederken standta gelen öğrencilerin yönelttiği sorular topluluk üyeleri tarafından yanıtladı ve bilgilendirici topluluk broşürlerinden dağıtıldı.

Ülkücü Şehit Fırat Yılmaz Çakıroğlu'nu anma etkinliği 16.00'da sona erdi.

Haber: Şeyma Kılıç, Anestezi Önlisans Öğrencisi

HOCALI KATLIAMI UNUTTURULMADI!

1992 Yılı'nın 25 Şubat'ı 26 Şubat'a bağlayan gecesi Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ Bölgesi'nde insanlık tarihinin en korkunç olaylarından biri olan Hocalı Katliamı yaşandı. Ermenilerin sivillere genç, yaşlı, çocuk, kadın ayırt etmeden saldırması sonucunda 106'sı kadın, 70'i yaşlı, 83'ü çocuk, 613 Azerbaycan Türk'ü soydaşımız hayatını kaybetti, 1275 kişi esir alındı. Esir alınan 68'i kadın ve 26'sı çocuk 150 kişiden hâlâ haber alınmadı.

Bursa Türk Ocağı Gençlik Kolu bünyesinde bulunan Türk Dünyası ve Kültürü Topluluğu ile Bursa Uludağ Üniversitesi öğrenci topluluklarından Azerbaycan Kültür ve Sanat Topluluğu 26 Şubat 2024 tarihinde Bursa

Uludağ Üniversitesi Mediko Meydanı'nda Hocalı Katliamı'nın unutulmaması ve yâd edilmesi amacıyla fotoğraf sergisi düzenlendi ve helva dağıtımı gerçekleştirildi. Katılımcılara broşürlerle birlikte Hocalı Katliamı hakkında bilgiler verildi.

Haber: Şule İmran ÇİÇEK, BUÜ PDR Lisans Öğrencisi

Bursa Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü ve Türk Ocakları Derneği Bursa Şubesi işbirliğiyle, 15 Mart 2024 tarihinde saat 14.30'da, Bursa Uludağ Üniversitesi Prof. Dr. Mete Cengiz Kültür Merkezi'nde anlatımının Prof. Dr. Cemalettin Taşkıran tarafından gerçekleştirildiği "Çanakkale: Bir Diriliş Destanı" başlıklı konferans düzenlendi. Düzenlenen konferansa Türk Ocakları Derneği Bursa Şube Başkanı Prof. Dr. Selçuk Kırılı, Bursa Uludağ Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ferudun Yılmaz, Işıklar Jandarma Astsubay Meslek Yüksekokulu askeri öğrencileri, Türk

Prof. Dr. Cemalettin TAŞKIRAN Hocadan

ÇANAKKALE GEÇİLMEZ

Ocakları Derneği Bursa Şubesi'nin değerli mensupları ve Bursa Uludağ Üniversitesi öğrencileri katılım göstermiştir.

Konferans, Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşları ile beraberinde tüm şehitlerimiz için saygı duruşu ve İstiklal Marşı'nın ardından Prof. Dr. Selçuk Kırılı ve Prof. Dr. Ferudun Yılmaz'ın açılış konuşmalarıyla başlamıştır. Prof. Dr. Selçuk Kırılı "İlk diriliş Ergenekon'da yaşamışsak ikinci diriliş Çanakkale'de yaşadık." cümlesiyle günün anlam ve önemini vurguladı. Açılış konuşmaları sonunda Prof. Dr. Cemalettin Taşkıran anlatımını gerçekleştirmesi üzerine sahneye davet edildi.

Konuşmasına, dönemin koşulları içerisinde verilen mücadelede manevi kuvvetin maddi kuvvete tezahürünü anlatarak başlayan Taşkıran; Çanakkale'nin tarihsel sürecine ve coğrafi konumunun önemine vurgu yaparak anlatımına devam etti. Seyit Onbaşı ve Halil Helvacı hatıratlarının detaylarıyla üstünde duran Cemalettin Taşkıran, geçmişten günümüze yazılı ve sözlü aktarılan anlatımlarla Türk milletinin vatan sevgisinin, bağımsızlık mücadelesinin ve zorluklara rağmen

inancını kaybetmemesinin altını çizerek konuşmasını noktaladı.

Konferans bitiminde Prof. Dr. Selçuk Kırılı tarafından konuşmacı Prof. Dr. Cemalettin Taşkıran'a hediyesi takdim edilerek fotoğraf çekimi gerçekleştirildi.

Haber: Özge Nezahat AKGÜN

2024 YILI NEVRUZ KUTLAMASI

Nevruz, asırlardır baharın müjdeleyicisi olarak Türkler tarafından büyük bir coşkuyla kutlanan, ona has bir bayramdır. Her yıl Mart ayının 3. Haftası Adriyatik'ten Çin seddine kadar uzanan Yüce Türk Milleti kendi gelenek ve göreneklerine göre Nevruz'u şen bir şekilde kutlar. Türk dünyasının farklı coğrafyalarına dağılmış olan her Türk topluluğu kendi yöresel kıyafetlerini giyer, yöresel yemeklerini yapar, at üzerine çıkar ve uçsuz bucaksız bozkırlarda dört nala sürerler. Ergenekon'da yakılan ateşi simgeler nitelikte büyük bir ateş yakıp üzerinden atlarlar. Hep beraber birlik ve dirlik içerisinde yapılan yöresel yemeklerini yerler. Şarkı söyleyip dans ederler ve baharın gelişini doyusya kutlarlar.

Türk Ocakları Derneği Bursa Şubesi olarak 21 Mart Perşembe günü TÜDAM, Türk Dünyası Yörük Türkmen Birliği ve Bursa Uludağ Üniversitesi öğrenci topluluklarının işbirliğiyle Nevruz Bayramı'nı Bursa Uludağ Üniversitesi'nde kutladık. Kutlamaya Bursa Türk Ocakları Derneği Bursa Şubesi Başkanı Prof. Dr. Selçuk Kırılı, Bursa Uludağ Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ferudun Yılmaz, Türk Dünyası Yörük Türkmen Birliği Başkanı İrfan Tatlıoğlu, TÜDAM Müdürü Doç. Dr. Fatih Gürses, Bursa Uludağ Üniversitesi öğretim üyelerimiz, Bursa Türk Ocağı'nın değerli mensupları, üniversite öğrencilerimiz ve halkımız katılım gösterdiler. Faaliyet,

12 öğrenci topluluğunun katılımıyla, Bursa Uludağ Üniversitesi kampüsünde bulunan Atatürk Tören anıtı önünde yapılan mehteran gösterisi ile başladı. Öğrencilerimizin "Ben, Sen, O Yok, Biz Varız!" yazılı pankartı tutarak öncülük etmesiyle sırasıyla Mennan Pasinli Atçılık MYO'nun atlı korteji, Mehteran

takımı, Türk Bayrağı, Bağımsız Türk Devletleri ve Kırım-Tatar, Türkmenevi, Güney Azerbaycan, Doğu Türkistan bayraklarını taşıyan öğrenciler, protokol ve misafirlerle kampüs içerisinde bulunan amfi tiyatroya yürüyüş gerçekleştirildi. Amfi tiyatrodada yapılan protokol konuşmaları ve temenniler sonrası Uludağ Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ferudun Yılmaz'a üniversitemiz Azerbaycan Kültür ve Sanat Topluluğu tarafından bayramın geleneği semeni sunumu yapıldı. Ardından Nevruz'la bütünleşmiş olan demir dövme gerçekleştirildi ve ateşten atlandı.

Amfi de gerçekleştirilen gösterilerin ardından protokol ile beraberindeki öğrenciler, Mediko Meydanı'nda Türk dünyasının

**Körükle ateş yakalı,
Demirden dağı yıkalı,
Ergenekon'dan çıkalı,
Nevruz Türk'ün bayramıdır!**

dan öğrenci topluluklarının kendi kültürlerini tanıtmak amacıyla kurmuş olduğu stantları ziyaret ettiler.

Bu yıl Nevruz Bayramı'nın Ramazan ayına denk gelmesi hasebiyle, Türk Dünyası Yörük Türkmen Birliğinin üniversitemiz çamlık yemekhanesinde Türk Dünyasının öğrencileri için düzenlemiş olduğu iftar davetine katıldı. Kur'an-ı Kerim okunarak başlanan iftar programında Türk dünyasından kültürel esintilerle hazırlanmış müzik dinletisi de sunularak güzel dilek ve temennilerle Nevruz Bayramı kutlanmıştır.

Haber: Hüseyin Samet Demirel, Bursa Uludağ Üniversitesi İşletme Lisans Öğrencisi

MART AYININ GETİRDİKLERİ

Küçük yaşlardan beri “Mart” ayının bende değişik etkileri oldu. Yaşadığım çevrenin iklim özelliklerine göre, söylenen sözlerle kulak verdik. Gün görmüş bilge kişiler, deneyimlerini aktarır tedbir alınmasını isterdi. “Mart dokuzu” Abrul (april) beşi dikkate alınması gerekli günlerdi. Sayılı fırtına denildiğinde sanırım bunlar kastedilirdi. Mart dokuzu miladi takvime göre 20,22 Mart’a tekabül eder. İlkokula geldiğimde de işittik Mart’ın hünerini: “Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.”

Şimdi mevsimler değişti, artık ne yaz belli ne güz, derken sosyal medyada bir haber dikkatimi çekti. Tarih 22 Mart Cuma. Çamiçi Yaylası’nda bir kişi, çam ağaçlarının üzerini kaplamış kar manzarasını çekmiş, “Kışın göremediğiniz manzarayı gördük şükür.” Diyor. Demek ki tabiat ana bazen kendini hatırlatıyor.

Mart ayının sadece iklim özelliği yok elbet.

Tarihimize baktığımızda birtakım olayları da kapsadığını görüyoruz. Kimi mutlu, kimi hüznü...

Hatırlar mısınız , okullarımızda. “önemli gün ve haftalar” vardı. Yerli malı, Kızılay, Yeşilay vs. gibi. İşte onlardan birisi. 1-7 Mart Yeşilay haftası düzenlenir, zararlı yiyecek ve içecekler genç beyinlere anlatılırdı. Kızılay haftası yardımlaşmanın sembolü idi. Sarı zarflara para konur, zor günler için Kızılay şubesine teslim edilirdi. Bir de yerli malı haftası vardı, herkes evinden, ürettiği, yetiştirdiği ürünleri getirir afiyetle yenirdi. Şimdi mi!!!

12 MART 1921 İSTİKLAL MARŞININ KABULÜ

1. Türkiye Büyük Millet Meclisi bağımsızlık sembolü olacak İstiklal Marşının yazılması için yarışma açar. Şöyledir ilan: “Milletimizin dahili ve harici istiklal uğruna girişmiş olduğu mücadeleyi ifade terennüm için bir İstiklal Marşı yazılması... Eserin güftesi için 500 lira mükafaat verilecektir.”

Faruk YÜCER

Bu ilan 25 Ekim 1920 Hakimiyet-i Milli gazetesinde yayınlanır. Yarışmaya 724 eser katılır. Komisyon karar veremez. Milli Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi Tanrıöver. M. Akif Ersoy’a devlet mektubu yazar. Akif para için İstiklal Marşı yazılmaz düşüncesindedir. Kendisi ikna edilir ve Akif Tacettin Dergahı’nda “Kahraman

Ordumuza” ithaf edilen İstiklal Marşını yazar ve teslim eder. Hamdullah Suphi Meclis Kürsüsünden güfteyi okur. Herkes ayakta; alkış sesleri adeta yeri göğü ineltir. Güfte kabul edilir. Akif o günler ciddi manada maddi sıkıntı içindedir. Sirtında kışı geçirecek paltosu dahi yoktur. Ama prensiplidir, tahsis edilen 500 lirayı alır “Yoksul kadınlara ve çocuklara iş öğreten darülmesai’ye bağışlar. Şu sözler her Türk’ün beynine nakşedilir.” Allah bir daha bu millete İstiklal Marşı yazdırmasın.” Amin.

16 MART ÖĞRETMEN OKULLARININ KURULUŞU

Tanzimat döneminde 1837-38 Rüştîye yani ortaokul düzeyinde okullar açılır. Fakat bir ihtiyaç nasıl olur. Rüştîyelere muallim gerekli. 16 Mart 1848’de Rüştîyelere Muallim yetiştiren Darül Muallimin-i Rusdi denen okul açılır. Bu tarih öğretmen okullarının kuruluş yılı olarak kabul edilir.

Aslında bu tarih, aynı zamanda Türk Milli Eğitiminde mümtaz yeri olan Yüksek Öğretmen Okullarının temelini atıldığı tarihtir. Darülmualimin içine orta ve liselelere öğretmen yetiştiren Darülmualimin-i Ali yapılandırılmış. Bu okullara sonra Yüksek Muallim Mektebi, Cumhuriyet sonrası da Yüksek Öğretmen Okulu adı verilmiştir.

Burada bir parantez açmak gerek.

Öğretmen okullarındaki çok başarılı öğrenciler seçilerek Yüksek Öğretmen okuluna gönderilirdi. Burada yetişen donanımlı öğretmenler, kendileri gibi donanımlı öğretmen yetiştirerek okullara gönderirdi. 1974-75 yıllarında hazırlık sınıfları, kapatıldı 1978 yılında da temelli kapısına kilit vuruldu.

Okul kapatmak maalesef ülkemizde gelenek haline gelmiş. Köy okullarında istihdam edilecek öğretmen yetiştiren Köy Enstitüleri 17 Nisan 1940’da kurulmuş 27 Ocak 1954’te kapatılmıştır. Üzerinde en çok konuşulan, lehte ve aleyhte yazılar yazılan bu okulların girişinde yazılan şu söz beni çok etkilemişti: “Burada hiçbir balık uçmaya hiçbir kuş yüzmeye zorlanmaz.” İşte eğitimin temeli bu değil mi?

Köy Enstitüleri kapatıldıktan sonra İlköğretim Okulları açılmış Bilinçli kız-erkek yatılı olarak yetiştiği Öğretmen Okulları da 1973’te çıkarılan Milli Eğitim Temel Kanunu ile kademeli olarak Öğretmen Liselerine dönüştürülmüş, daha sonra da kapatılmıştır.

Genelde ortaokullara öğretmen yetiştiren önce iki, sonra üç yıllık Eğitim Enstitüleri de Yüksek Öğretim Okulları gibi kapatılmıştır, Öğretmen Yetiştirme görevi Eğitim Fakültelerine kalmıştır. Fakülteler kapatılan okulların işlevini tam olarak yerine getirebiliyor mu? Ayrı bir yazı konusu.

18 MART ÇANAKKALE ZAFERİ VE ŞEHİTLERİ ANMA GÜNÜ

Çanakkale savaşları tarihimizde başlı başına bir destandır. Türk’ün cesaretinin, azminin, vatan sevgisinin göstergesidir. 18 Mart 1915’te İtilaf Devletlerinin çok güvendiği, modern silahlarla mücehhez donanmalarının püskürtüldüğü gündür.

Mustafa Kemal 19. Tümen Komutanı iken kolorduyu sevk ve idare etmiş, düşman kuvvetlerinin çıkarma hareketini bertaraf etmiştir.

18 Mart bir şahlanış günüdür. Kurtuluş Savaşı’nın da adeta kilidi olmuştur.

Türk Milleti Esat Paşa’yı, Cevat Paşa’yı, Yarbay Mustafa Kemal’i 57. Alayı, eline kına yakılıp cepheye gönderilen gencecik Kınalı Ali’leri unutmamalıdır.

Mehmet Akif Çanakkale Şiirinde:

“Ölüm indirmede gökler, ölü püskürtmede yer.

Bu ne müthiş tiptir, savrulur enkazı beşer.”

Diyor. Bu iki mısra bile bu ülke insanının ülkesi ve ülküsü için neler yapabileceğini gösteriyor. Anadolu kolay yurt olmadı ki kolay teslim edilsin. Bunu zamanında yedi düvel bildi, birileri de bilsin artık!

21 MART NEVRUZ BAYRAMI

Nevruz Türk'ün Bahar Bayramıdır.

Bütün Türk devletlerinde kutlanır. Bu bayram aynı zamanda sevgi, muhabbet, dayanışma ve dostluğun sembolüdür. Kış bitmiş insanlar ve tüm canlılar baharın güzelliğine kavuşmuştur. Tabiatla birlikte insanlarda da güzellik duygusu yaşama sevinci hareketlenir.

Bugünkü nesil tarihin derinliklerinden bize ulaşan ve “kut” veren bu bayramı yaşatmalıdır. Tarihte bir devlet bile kuramayan bazı marjinalerin sahiplenmesi tam anlamıyla kurgudur.

Dünyaya damgasını vuran kadim Türk budunu, birliğini dirliliğini korumalı, nerede bir Türk varsa sahiplenmelidir.

Ne mutlu Türk olana, Ne mutlu Türk'üm diyene.

Biraz da 'yakın tarihe' gelelim.

12 MART 1971 MUHTIRASI VE ETKİLERİ

Demokrasi; vatandaşların egemenlik haklarını, uluslararası normlara ve hukuka uygun olarak kullanabilmesidir. Parlamento demokrasilerde, vatandaş oyunu kulla-

nır tercihini yapar, çoğunluk iktidar, azınlık muhalefet görevini üstlenir.

Dikta rejimlerinde ise bir kişinin veya bir grubun tahakkümü, yani baskısı ve yetkisi söz konusudur. Halkın yönetimde sesi nefesi yoktur. Güçlü olan kişi veya grup hep haklıdır, haksız olduğu zaman bile haklıdır! Olsa bile parlamento, kanunlar, seçimler göstermelidir, diktatörün kontrolündedir.

Günümüzde gelişmiş modern ülkelerde gerçek demokrasi az gelişmiş demokrasi kültüründen yoksun ülkelerde dikta rejimi görülür.

Ülkemizde ilk defa 27 Mayıs 1960'da sisteme müdahale edilmiş üzücü olaylar yaşanmış. İkincisi, bizim ele alacağımız 12 Mart 1971 muhtırasıdır.

Kısaca hatırlarsak 12 Mart 1971'de Türk Silahlı Kuvvetleri Komuta Kademesi Cumhurbaşkanına bir muhtıra vererek 32. Cumhuriyet Hükümetinin bir nevi istifasını istemiştir.

Komuta Kademesi, Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tuğmaç, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Faruk Gürler, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celal Eğici-oğlu, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin Batur'dan oluşur.

Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'dır.

Muhtırada mevcut Demirel hükümetinin, ülke genelinde kontrolü kaybettiği, anarşi ve terörün önüne geçemediği, toplumsal düzensizliğin hat sahaya vardığı, gerekli reformları yapamadığı, bazı çevrelerin de darbe hazırlığı içinde olduğu vurgulanmıştır.

Askerler parlamentoyu feshetmediği, partileri kapatmadığı halde hükümet istifa etmiş, yerine tarafsız bir teknokrat hükümeti kurulması tasarlanmıştır. Başbakan kim olacak hükümet üyeleri kimlerden oluşacak soruları gündemdedir.

Bu konuda Türk halkının engin espri gücü yine devrededir. Belirsiz ki Türk ve Türk zekası önemli gün ve olaylarda kendini gösterir.

İşte bu günlerde kulaktan kulağa yayılan bir anekdot vardır ki, doğruluğu değil ince espri gücü olarak muhteşemdir. “Herkes Başbakan kim olacak diye merak içindedir. Mevcut partiler kendi anlayışları doğrultusunda bir kişinin Başbakan olmasını arzulamaktadır.

O günlerde bir devlette Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay ile İsmet İnönü karşılaşır. Aralarında güzel bir sohbet başlar. Bir ara İnönü: “Sayın Cumhurbaşkanı, Başbakan adayınız belli oldu mu? Bu konuda nasıl bir yöntem takip edeceksiniz? Deyince. Cevdet Sunay: “Allah Kerim Paşam” der. Malum İsmet Paşa'nın kulakları ağır işitmektedir. Elini sağ kulağına tutar başını da biraz öne eğerek: “Nihat Erim mi? İyi, iyi isabetli olur.” Der.

Ertesi gün Nihat Erim partisi CHP'den istifa eder ve 33.Cumhuriyet Hükümetini kurmakla görevlendirilir.

Bilinir ki anekdotlar tam tarih olmasa da, birtakım gerçeklerin anlatıldığı zihinsel kurgulardır, olgulardır.

Mart ayı elbet de içinde sadece bunları barındırmıyor. Daha birçok önemli gün ve hatıralar var.

Sağlıkla kalın.

Faruk YÜCER

FOTOĞRAFLAR

<https://guroymak.meb.gov.tr/www/12-mart-istiklalmarsinin-kabulu-ve-makif-ersoyu-anma-gunu/icerik/696>

<https://www.canakkale.bel.tr/img/2/BreW0MmgVpi5IPxE8CAGNuQkdo7wzaKh.png?width=850>

<https://www.cifteler.bel.tr/tema/belediye/uploads/haberler/18-mart-canakkale-zaferi-ve-sahitlerini-anma-gunu.jpg>

<https://bursa.ktb.gov.tr/TR-176737/21-mart-nevruz-bayrami-20032017.html>

<https://bianet.org/haber/darbenin-50-yilinda-da-12-mart-suruyor-240667>

<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/12-mart-muhtirasinin-uzerinden-48-yil-gecti/1414573>

İSPANYA, İBRET LİK HİKÂYESİYLE ESKİNİN ENDÜLÜS'Ü, GÜNÜMÜZDEKİ ANDALUZYA VE... SEVGİLİ TÜRKİYE (2)

*İspanya gezimizde
bana arkadaşlık eden
Şeyda Ergün
hanımefendiye,
rehber Murat
Usluer beyefendiye
teşekkürlerimle...*

Ve...

O ünlü, şanlı, medeniyet şehri olan Kurtuba bitme noktasına geliyor, yıl 1236... Kastilya-Léon Kralı III. Fernando zapt etmek için fırsat kolladığı güzelim Kurtuba'yı kolayca alıyor! Kurtuba eski günlerin ihtişamı bir daha yaşamadığı gibi bir de Napolyon ordularının saldırı ve yağmalama felâketine uğruyor...

Suzan ÇATAOLUK

rını geçtikten sonra palmyeler, selvi, zeytin, portakal ağaçlarının bulunduğu avlusuna ulaşıyorsunuz. Elbette bu muhteşem camie girdiğinizde sizi uhrevi bir hava karşılıyor. İspanyollar avizeler yerine kandil tipi lambalarla aydınlattıkları camiye "mescid" kelimesinden kaynaklanan "La Mesquita-Katedral" adını vermiş-

ler. Camiin içinde ilk dikkatimizi çeken koridorlardaki tavan bezemeleri oldu. Bu harika bezemelerin malzemeleri yüzyıllar evvel Lübnan'dan getirilen sedirinden elde edilmiş ahşap anlatıldığına göre. Dünyadaki en fazla sütuna sahip olan bu muhteşem camiin çok ünlü olan oymalı mermer mihrabı bütün camiler içinde en güzel mihraplardan. Duvarlarda kufi yazılar lacivert zemin üzerine altınla yazılmış. At nalı şeklindeki mihrap kemerini taşıyan sütunlar da aynı güzellikte. Yüzyıllara meydan okuyan iç süslemeleri ince ince işlenmiş, kendi zamanının olgun, zarif, harika sanat anlayışını ne güzel anlatıyor. Pek çok fildişi parçayla, değerli taşlardan altın çivilerle yapılan minber de gerçekten nadide bir mücevher gibi hayranlık uyandırıcı.

Ve...Böylesi güzeller güzeli bir eser 1236'da katedrale çevrilmiş. 1523'te çeşitli ilaveler yapılmış. Bu harika eserdeki mimari özellik, kendisinden sonraki pek çok esere örnek olmuş. Tekrar edelim, bu tarihi şehirde de İspanyollar ele geçirdikleri şehirlerdeki camileri kiliselere, katedrallere çevirip tepeye bir çan kulesi dikmişler ve çok iyi korumuşlar.

İspanyollar Endülüs'ün güzel olan her şeyini sahiplenmişler, kütüphaneler hariç. Şehir meydanlarına yığdıkları güzelim el yazması, ilmi, sanatla ilgili kitapları cayır cayır yakmışlar...

Bir zamanların Müslüman, anlı şanlı, görkemli Kurtuba'sı...

Mehmet Akif Ersoy ne kadar da haklı!

• Granada (Gırnata)

İspanyolların sahiplendikleri, korudukları en önemli eserlerden biri Granada (Gırnata) şehrindeki El-Hamra Sarayı. Nasıl sahip- lenmesinler ki. Muhteşem bir mimari eser.

Kendi kültür dairesinde bir eşi daha bulunmamakta.

Sarayın bulunduğu şehir Granada (Gırnata) bir zamanlar Endülüs Emevilerinin en güzel şehirlerinden olup nüfusu 250.000 civarında ve Sierra Nevada Dağlarının eteklerinde kurulmuş. Bu şehirde elbette halen Endülüs kültürünün tesirini ve izlerini görmek mümkün.

Saraya gelirse: Sadece bahçelerini gezebildik. Çok bakımlı, fevkalade güzel bahçeler İspanyolların özenli bakımı sayesinde güzelliklerini hiç kaybetmemiş. Çok muntazam ve düzenli yollardaki yaşını tahmin edemediğimiz çeşit çeşit ağaçları, sayısız, renge renk çiçek düzenlemeleri, havuzları, değişik meyve, sebzeleriyle Endülüs sultanları ve sülalesi burada adeta cenneti yaşamışlar diyebiliriz.

Ve... İspanyollar bu bahçeleri 24 saat bakım, gözetim altında tutuyorlar. O harika bahçelerin güzelliklerini aynı minval üzere tutmak için özel gayret sarf ediyorlar. Bu bahçelere Cennet-ül Arif bahçeleri adı boşuna verilmemiş. Zira bu bahçeler sadece çiçek, havuz ve ağaçlardan oluşmamış. Sebze ve meyve de yetiştirilmiş, yaşamak için ne lazımsa, en güzeli ve lezizinden elde edilmeye çalışılmış o akıp giden zamanda, şimdi tarihini hüzünle okuduğumuz Endülüs Emevi döneminde.

Sarayın hikâyesi de çok uzun. Özetlersek: Önceleri MS 889'a kadar uzanan, Roma Dönemi surlarının üzerinde bulunan küçük bir kale Gırnata. Emir Muhammed Nasır döneminde bugünkü hale getirilmiş ve yüksek surlarla, 37 kulesi ile korunmuş. Yapımı 150 yıldan uzun süren, bütün duvarlarında, binlerce kez işlenmiş olan "Allah'tan başka galip yoktur." yazıları ve süslemeleri ile görkemli bir saray ve İslam mimarisinin batıdaki en büyük, en güzel temsilcisi olan El-Hamra, Sultan 12. Muhammed eli ile inanılmaz bir yüreksizlik ve korkaklıkla, Kraliçe Isabel'e teslim edilmiş. Kraliçe bu zaferden hemen sonra elbette bu olağanüstü güzel sarayı, bu nadide mücevheri İspanya Kraliyeti'nin baş sarayı ilan etmiş ve Kristof Kolomb'un seyahatini başlatan kraliyet kararları bu kederli sarayda alınmış.

Endülüs Emevilerinin inşa ettikleri yedi kapılı surlardan geriye küçük kısmının kaldığı Kurtuba'da o kültürün devamı olan bir zanaat hâlâ yaşamakta: O dönemlerde Şam'da çok makbul olan gümüş takı yapımı Kurtuba'da da yaygın ve ustaları da meşhur. Bu zanaat yüzyıllarca hep beğenilince pek güzel olan gümüş işlemler bugün de Kurtuba'da yaşamaya devam ediyor. Elbette turistlerin de ilgi odağı.

Ve... Sanki Kurtuba inatla eski günleri sürdürmek istiyor. Zira eski ve yeni binalar arasında gözle görülen pek az bir fark var ve hemen hepsi beyaza boyalı.

Endülüs Emevilerinin güzeller güzeli rüyalara benzeyen, muhteşem döneminde olduğu gibi Müslüman dönemin görkemli başkenti, şimdinin Kortoba'sında merkeze doğru gidilen caddeler daralıyor.

Gelelim Kurtuba Camii'nin hikâyesine:

En büyük amacı başşehrini Batı İslâm dünyasının merkezi haline getirmek olan I. Abdurrahman Kurtuba'da büyük bir cami yaptırmaya karar verince bu yapının özgün planını bizzat kendisi çizer. Zira bu cami en az Şam'daki büyük camiler kadar görkemli olmalıdır! Kurtuba Ulu Camii'nin inşaatını başlatır. Ama bitirilmesi halefi I. Hişâm'a nasip olur.

İspanya gezimizde özellikle görmek istediğimiz bu muhteşem cami şehrin ortasından geçen Guadalquivir (Wadi Al-Kabir) Irmağı'nın kenarında bulunmakta. Dünyanın en büyük, en eski camilerinden biri olan bu mabet çeşitli eklemelerle 175 metre uzunlukta, 134 metre genişlikte muazzam bir yapıya dönüşmüş olup halen UNESCO'nun dünya mirası listesindedir. Bu olağanüstü güzel mimari yapının pek hoş olan avlu kapıla-

Bu kentteki İspanya kültür mirası listesinde ve koruması altında olan eski Müslüman mahallesi Albaicin, Sacromonte Çingene Mahallesi ve burada bulunan yapay mağaralarda gösterilen Çingene dansları turistlerin ilgisini fevkalade çekmekte.

Ve...

Bir mimari şaheser olan El Hamra'nın güzelim Gırnata'sından, şimdinin Granada'sına...

Aklınıza Belgrad gelmedi mi?

• Toledo (Tuleytulâ)

Bir başka Endülüs şehri olan Tuleytulâ'dan kısaca bahsedelim:

Kayalık bir bölgede olan, yüksek surlarla biçimlenen şehir, Madrid'in 70 km güneybatısındaki Kastilya-La Mancha bölgesinin başkenti. Roma, Vizigot döneminden sonra pek çok defa el değiştirip Endülüs Emevîlerinin en önemli kentlerinden biri olan Toledo Tejo Nehri ile çevrili. San Martin, Alcantara köprüleri bu nehir üzerinde kurulu ve şehrin iki yakasını birbirine bağlıyor.

Toledo'daki Iglesia de Salvador, Puertor de Bisagra, Santa Maria la Blarca, Primada Katedrali ve Mezquita Crsito de la Luz da Müslüman İspanya dönemindeki camiler...

Yine bu şehirde Avrupa'nın en eski sinagogu, camiden çevrilmiş onlarca kilise, katedraline kadar birçok önemli yapı mevcut.

1561 yılına kadar siyasi, kültürel, ticari ve askeri merkez olan Tuleytulâ Cervantes'in, "Don Kişot" adlı eserinin hikâyesinin önemli bir kısmının burada geçmesi sebebiyle UNESCO Dünya Mirasları listesine girmiştir.

Şehrin Endülüs mirası Şam İşi (Damasquinado) adı verilen, farklı ayarlardaki altın, gümüş kullanılarak el işçiliği yapılan zarif telkâri ürünleri de ilgi çekici.

Endülüs'ün Tuleytulâ'sı, günümüzün İspanyol Toledo'su...

Sahi, neden aklımıza Üsküp takıldı?

• Sevilla

Bir İber kasabası olarak kurulan, Roma dönemi Hispalis adıyla anılan Sevilla... Yani Endülüs'ün güzeller güzeli İsbiliye'si, İspanya'nın güneybatı kesiminde Endülüs bölgesinin merkezi ve en büyük şehri. Toplam nüfusu şehir merkezi ve kasabalar ile beraber 1.758.720'dir.

Atlas Okyanusu'ndan 87 km kadar içeride, Guadalquivir Nehri'nin doğu yakasında yerleşik. Bir iç liman olan Sevilla günümüz

İspanya'sının dördüncü, Avrupa'nın 26. büyük kenti. Geçmişte de bir kültür merkezi, Müslüman İspanya'nın başkenti ve Yeni Dünya'ya düzenlenen keşif seferlerinin başlangıç noktası olarak önem taşımış.

Tekrarlırsak o dönemdeki Müslüman idarecilerin birbirine düşmeleri ve diğer sebeplerle 1248'de Kastilya ve León Kralı III. Fernando tarafından zapt edilen Sevilla, tarihi seyir itibarıyla İspanyol İmparatorluğu'nun Atlantik ötesi ticaretinin kapısı olarak tanınır. 16. yüzyılda Batı Avrupa'nın en büyük şehirlerinden biri oluyor.

Amerika'nın keşfi ile bu kıtaya yönelen çok büyük sayıdaki göçmenlerin Sevilla limanından yeni kıtaya gitmesi sebebiyle 1588'de 150 bine ulaşan nüfusuyla bu kent İspanya'nın en kalabalık ve en varlıklı şehri haline geliyor.

Aynı zamanda Endülüs bölgesinin sanat, kültür ve ekonomi merkezi Sevilla'da İspanyol halkının çok övündüğü ressam Diego Velázquez, Francisco de Zurbaran ve Bartolome Esteban Murillo, heykeltıraş Juan Martínez Montañés ile şair Fernando Herrera gibi büyük sanatçılar bu şehirde yetişen ünlülerden.

Yine bu şehirde bulunan Alcázar Sarayı, Katedral ve Hint Adaları Genel Arşivi, üç binadan meydana gelen yapılar bütünü olarak UNESCO Dünya Mirası'na dahil edilmiştir.

"Alcazar" aslında "el-kasr" köşk, saray anlamında olan, Türkçeye de geçmiş bir kelime. Endülüs'ün Sevilla, Granada, Córdoba, Segovia, Toledo ve Jerez de la Frontera şehirlerinde inşa edilen bu kasırların özellikleri dillere destan.

Şimdi... Şimdi bu yapılardan en güzel olanını, kraliyet sarayı olarak kullanılan Emevi sarayı Alcazar'ın özelliklerine kısaca değinelim:

Müslüman İspanya'nın İsbiliye'sindeki İslâmî yapılar topluca Alcazaba (Al-kasaba) denilen eski şehir merkezinde yapılmış. Alcazar Sarayı, Endülüs zamanında altın yaldızlı çinillerle kaplı olması sebebiyle "Altın Kule" olarak ünlenen ve 1220 yılında inşa edilen on iki köşeli büyük kubbeli camii (şimdinin katedrali), günümüzde çan kulesi olarak kullanılan büyük minare (la Giralda) bir üçlü yapı meydana getirmiştir. Saray ilk kez Endülüs'ün Muvahhidî Sultanı Ebû Ya'kûb Yûsuf tarafından Tuleytulâ (Toledo) mimar Calubi'ye inşa ettirilmiştir.

Şimdi... Şimdi bir parantez açalım ve şu acı gerçeğin altını kalın çizgilerle çizerek hatta iyice karalayarak belirtelim: Kastilya-Leon Kralı Zâlim I. Pedro'nun yardımıyla ikinci

defa tahta geçiyor Gırnata (Granada) Beni Ahmer Sultanı V. Muhammed. Bu tuhaf sultanın gönlü bunalıp içi hiç sızlamış mıdır acaba? Sevilla elden gitmiş, umurunda mıdır acep? Demek ki o zamanda hain olmuş!

Ve...Minnetten midir, korkudan mıdır ki Sultan V. Muhammed, Alcazar Sarayı'nın yeniden imarı için Gırnata'dan ustalar gönderiyor? Neticede Tuleytulâ'dan getirtilen Müslüman marangozlar da işin içine girince Alcazar yeniden düzenleniyor hem de şaşmaz bir şekilde Endülüs zevkine göre. Acayip bir hal!

Portakal, limon ağaçları, yaseminlerle bezenmiş çok geniş bir bahçenin içinde yer alan Alcazar Sarayı, İslâmî saray mimarisinin en tipik örneklerinden biri. Sanat tarihçilerine göre bugün İslâm sanatının Hıristiyan sanatına uyarlanmasının en güzel misali kabul ediliyor. Ortasında havuzları bulunan üstü açık avluların çevrelediği kapalı mekânlarıyla şaheser olan bu mimari yapıyı tasarlayan mimarlar ve ustaları suyu bir resim malzemesi gibi kullanmış: Havuzlardaki ve çeşmeden akan suya güneşin yansımaları duvara akseden ışınlar parlak çinilerde raks ediyor adeta. Yine havuzdaki durgun suya yansına revaklardaki bilimum güzellik de rüya gibi. Tarihi kaynaklar böyle anlatıyor...

Hey gidi Endülüs hey!

Neyse...

Bu zalim I. Pedro anlaşılın o ki Endülüs sanatına çok vurgun. Alcazar Sarayı'nın açık olan elçi kabul salonunun üstünü içi kabartmalı arabesk motiflerle bezenmiş altın yaldızlı bir kubbe ile kapattırıyor. Hıristiyan hükümdar I. Pedro Alcazar Sarayı'nın Arapça kitâbelerine de büyük hayranlık duyuyor. Niye mi? Bu kitabeler Arapça. Ama...

Ama yazılarında "Sultan Don Pedro"ya hayır dualar ediliyor!

XIV. yüzyıl İspanya'sı... Endülüs kültürüne hayranlığın ötesinde Müslümanları yok edip kültürüne sahiplenme tutkusu içine nasıl da yerleşmiş..

Aklımıza nedense bir zamanlar güzeller güzeli Osmanlı kenti Bağdat geldi!

Bugünün Bağdat'ını yerle bir eden ABD askerleri önce ünlü Bağdat Müzesi'ni talan etmedi mi?

Bir neyse daha...

Miguel de Cervantes, XX. yüzyılda İspanya İç Savaşı'nda çok zor zamanlar yaşayan Sevilla'nın hapishanesinde yattığı sırada ünlü Don Kişot romanını hazırlamış. Sevilla, İspanya'nın flamenko merkezi olarak kabul edilen Cadiz şehrine, özellikle de bu

şehrin Jerez de la Frontera kesimine ilave olarak, önemli bir flamenko merkezi kabul edilmektedir. Ayrıca bölgeye özel Sevillanas adı verilen bir dans çeşidi de mevcut.

Tam da sırası, deyip üstat Yahya Kemal Beyatlı'nın o güzel şiirine ilham olan Flamenko Gecesi'ne gelelim: Gerçekten zor, hüznü halk müziği diyebileceğimiz bir müzikle yapılan, bir danslı tiyatro gösterisidir flamenko ve tarihi 14. yüzyıla dayanıyor. Varlıklı kesimce dışlanan Arapların, Yahudilerin ve zengin kesimin hor gördüğü yoksul Hıristiyan ahalinin sadece işçi olarak, adeta nefes almadan çalıştırıldıkları, sohbetle vakit geçirmemeleri için konuşma yasağının olduğu zamanlarda kendilerini ifade etmek için ortaya çıkan, mimiklerle ruh hallerini anlattıkları çok ilgi çekici gösteriyi Sevilla şehrinde seyrettik. Özellikle kırmızı rengin üstün olduğu, kat kat fırfırlı, pırıltılı, uzun etekli ve uzun kollu, bilinen, klasik flamenko elbiseli kadın dansçıların uzun siyah saçları, topuzları, çok süslü şalları, gülleri, tarakları, yelpazeleri ile acıyı, hüznü, kederi ifade eden mimikleri, kaş çatmaları, zarif el hareketleri, etek, şal ve yelpaze kullanmaktaki maharetleri üstat Yahya Kemal Beyatlı'ya haklı olarak o güzel şiiri yazdırmış belli ki. Yine erkek dansçıların aynı yüz ifadeleriyle, kadın dansçılarla müşterek figürleriyle, sadece topuklar ve ayaklarla yapılan bir tür müzikle, el çırpımlarla, hüznü ezgilerle, gitarla bir bütün olunca seyredilesi, içli, duygu yüklü bir müzikli tiyatro ortaya çıkıyor.

Bundan başka Sevilla'da görülmesi gereken İspanya Meydanı, Altın Kule, Paula Rahibeler Manastırı, havuzları ve bahçeleri ile ünlü Maria Luisa Parkı, ünlü Santa Cruz Meydanı turistlerin uğrak yerlerinden.

Aklımıza niye Kıraçlı geldi? Niye burnumuzun direği sızladı?

• Valensiya:

MÖ 138 yılında bir Roma kolonisi olarak kurulan Valensiya'da VIII. yüzyılda Endülüs'lülerle birlikte her yönden büyük bir gelişme meydana geliyor. Yeni sulama sistemleri ile tarımdaki ekonomik şahlanış kültür ve ilim hayatını da etkiliyor. Yüzyıllar süren büyük bir medeniyet yaşanıyor.

Ama...

Ama diğer Endülüs şehirleri gibi Valensiya da aynı hüznü kaderi paylaşıyor: Aragonlu Hıristiyanların 1238 yılında şehri fethetmesiyle birlikte şehir, Valensiya Krallığı'nın başkenti oluyor. 15. yüzyılda şehrin nüfusu gelişen ticaretle birlikte Avrupa'nın en büyük şehirlerinden birine dönüşüyor. İsmi Latince, 'güçlü, kuvvetli' manasına gelen Valencia, şimdi İspanya'nın nüfus bakımından en kalabalık üçüncü şehri ve

sanat, kültür hayatıyla da tanınıyor.

Endülüs Emevilerinin 13. yüzyılda cami olarak inşa ettiği ve Plaza de la Virgen Meydanı'nda olan Valencia Cathedral (Catedral de Santa María de Valencia) Gotik, Barok, Neo-klasik dönemlerin özelliklerini taşıyor. Valencia'nın en önemli tarihi yapılarından biri olarak kabul ediliyor.

Katedral'de bulunan Kutsal Kâse de İsa'nın Son Akşam Yemeği sırasında kullandığı düşünülen bir kâse diye tanınıyor. Bir başka Gotik yapı olan Llotja de la Seda, İspanya'da en önemli tarihi anıtlardan biri ve 15. yüzyılda inşa edilmiş bir eski İpek Borsası. UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde.

Her ülkede olduğu ve bizde bolca yaşandığı gibi elbette İspanya'da da sel baskınları, nehir taşkınları olmuş. Ama İspanya sel baskınlarına karşı bizden çok farklı bir çözüm bulmuş.

1957 yılında Valensiya'da Turia Nehri taşıp çok sayıda insan boğulunca ortalık ayağa kalkıyor ve derhal ilgililer toplanıp harika bir planlama ile koca nehrin yatağı değiştiriliyor, eski yatakta çok başarılı bir rekreasyon alanı oluşturuluyor. Bu rekreasyon alanının içinde çeşitli müzeler, sinema, opera salonu, Valencia City of Arts and Sciences (Sanat ve Bilimler Şehri), Okyanus Parkı, bisiklet yolları, yürüyüş parkurları, Turia Bahçeleri (Jardines del Turia) ve daha birçok etkileyici yapı bulunuyor. Avrupa'nın en büyük ve modern bilim merkezlerinden biri olan, sanatkarlar Santiago Calatrava ve Félix Candela tarafından tasarlanan Valencia City of Arts and Sciences (Sanat ve Bilimler Şehri) 1998 yılında bitirilmiş. Son derece ilgi çekici bir mimarisi olan kendine özgü ve görülesi eserlerden.

Valensiya'nın güneyinde yer alan, 21.000 hektarlık bir alanı kapsayan bir sulak alan olan Albufera Doğa Parkı nadir tuzlu tatlı su gölü ekosistemleri arasında ve kuşların, balıkların, bitkilerin yaşaması için ideal bir habitat.

Malvarrosa Plajı, Valencia'nın tanınan plajlarından biri. Akdeniz'in kıyısındaki bu plaj uzun, geniş, kumlu sahil şeridine sahip ve birçok restoran, kafe ve bar bulunuyor.

Ve... Şimdi kimilerinin eski tarih sayfasında kalan Endülüs'ün bir medeniyet şehri olan bu şehirden günümüzün Andaluzya'sındaki Valensiya'ya...

Şimdi.. Endülüs'ün muhteris ama ufku okumaktan yoksun sultanlarına üzülelim mi? Yoksa beynimizde dolaşıp duran İskodra'ya hüznü bir selam mı gönderelim?

• Girona

Onyar, Galligants ve Güell nehirlerinin birleştiği bölgede bulunan Girona Katalonya'nın en küçük şehri. İberya

döneminde adı Gerunda olan şehir Roma, Vizigot hakimiyetinden sonra çok kısa bir dönem Müslümanların elinde kalmış, neticede Barselona Kontluğu tarafından zapt edilmiştir. Bu sebeplerle tarihi eser açısından bir hayli zengin olan Girona'nın bütün yapıları taşandır ve çok iyi korunmuştur. Öyle ki tarihi sokaklarda yürürken karşınıza birden etekli bir Roma askerinin veya o zamanın kıyafetiyle, kolunda sepetiyle gencecik bir kadının çıkabileceğini düşünüyorsunuz veya beyaz kıyafeti ile koşuşturan bir Müslüman tüccarı mı ya da koltuğunun altında tezhiplerle süslü yazma eserler olan, ağır adımlarla, düşünüşüne yürüyen bir alimi mi?

İspanya'nın Katalonya bölgesinin kalbinde yer alan bu tarihi şehirdeki Girona Katedrali, Sant Pere de Galligants Manastırı, Sinema Müzesi ve Devesa Parkı San Felix Bazilikası, şehir surları Muralles de Girona, gerçekten çok iyi korunmuş.

Bunların yanında Yahudi Tarihi Müzesi ve sergi merkezi CaixaForum da turistlerin uğrak yerlerinden.

Ne demeli, İstiklal Marşı'mızın büyük şairi Mehmet Akif Ersoy ne kadar da haklı!

• Figueras ve Ressam Salvador Dali

Bu kenti önemli kılan Salvador Dali'nin doğduğu yer olması. Dali'yi anlatmaya gerek yok. Sürrealist akımın resim sanatında en ünlü temsilcisi. Gerçeküstülük akımının en iyilerinden kabul edilmesinin sebebi tasarımlarındaki çılgınlığa varan bir tarza sahip olması. Müzede gördüğümüz neredeyse bütün tablolarında bu çılgınlıktan az ya da çok nasibini almış.

Dali'nin yaşama biçimi de normalin çok ötesinde. George Orwell'e göre de adı bir suçlu, cezalandırılması gereken bir sapık. Çılgınlığına bir örnek verelim: Oscar ödülleri için bir eseri ile başvuruda bulunuyor. Ama ona Oscar ödülü verilmeyince çok sinirlenip müzesinin girişinde bulunan alanın duvarlarının nişlerine devasa Oscar heykelleri yapıp bir tür protesto ile kendini ödüllendiriyor. Gençlik dönemlerinde solcu olan Dali'nin İkinci Dünya Savaşı tehlikesini sezince ABD'ye kaçması, General Franco'ya biat etmesiyle sanat dünyasında büyük bir kesimi karşısında bulup ölünceye kadar bu çekişme devam ediyor. Elbette İspanyollar bu delilikle dahilik arasında gezindiği İspanyol sanatçıya çok iyi sahip çıkıp tanınması için bütün desteği vermişler. O da karşılığında ünüyle İspanya'ya turist yağdırmış. Aslında küçük bir yerleşim yeri olan Figueras için çılgın, popüler, aykırı ressam olan Dali adeta sihirlili bir parmak olup bu kasabaya dokununca burası turistlerin kaynağı bir merkez olmuş vaziyette. **DEVAMI 161 SAYIDA**

ZENGEZUR KORİDORU... (2)

“Zengezur” adı bu bölgelerde yaşayan “Zengi” kabilelerinin ismi ve Arapların bu topraklara gelişleriyle ilişkilidir. Arapçada; “sur”, “taş”, “duvar”, “kale”, “kule” anlamına gelir. Zengi kabilelerinin ana vatanı Orta Asya, daha doğrusu, şimdiki Özbekistan coğrafyasıdır. Çağımızın başlarından itibaren daha geniş arazi- lere yayılan “Zengi” kabilelerinin en eski yerleşim yerlerinden biri Güney Azerbaycan’da bulunan Zencan bölgesidir. Zengezur coğrafyası;

Ali Eşref UZUNDERE

- MÖ 4. yüzyıldan MS 8. yüzyıla kadar belli aralıklarla **Kafkas Alban Devleti ve Sasani İmparatorluğu**,
- 7.- 9. yüzyıllarda **Arap Halifeliği**,
- 9.- 11. yüzyıllarda **Saciler, Salariler ve Revvadiler devletleri**,
- 12. yüzyıl- 13. yüzyılın başlarında **Azerbaycan Atabeyler Devleti**,
- 13.- 14. yüzyıllarda **Hülagu Devleti (İlhanlı)**,
- 14. yüzyılın sonu- 15. yüzyılın başlarında **Celairiler Devleti ve Büyük Timur İmparatorluğu**,
- 15. yüzyılda **Karakoyunlu ve Akkoyunlu devletleri**,
- 16. yüzyılın başlarında **Safevi Devleti**’nin bir parçasıydı. 16. yüzyılda meydana gelen Safevi- Osmanlı savaşları ve 17. yüzyıl ortalarına doğru (1590-1612 ve 1724-1735) Osmanlı egemenliğinde bulunan Zengezur toprakları, Güney Kafkasya’da 1747-1844 yılları arasında kurulan fiilen bağımsız olan Azerbaycan hanlıkları döneminde Karabağ Hanlığı’na aitti.

AZERBAJYCAN’IN İŞGALİ, GÜLİSTAN VE TÜRKMENÇAY ANTLAŞMALARI

Yüzyıllar boyunca gerek Kuzey gerek Güney Kafkasya’da çok farklı etnik grup ve milletler yaşamış, farklı milletler güçlü devletler kurmuş, ancak coğrafyanın önemi nedeniyle savaştan uzak kalamamış, bölgede kurulan bu devletler varlığını uzun süre devam ettirmekte zorlanmıştı.

Genelde bu problemlerin yaşandığı Kafkasya’nın güneyinde, kuzeyinde, doğusunda birçok Türk devleti kurulmuş, hatta birbirleri

ile hâkim güç olmak için savaşmışlardır. 17. yüzyıla gelindiğinde özellikle **Osmanlı ve Safeviler** arasında yaşanan savaşlar dikkat çekmektedir. Kafkasya’da hâkimiyet sağlamak için çıkan savaşlar, iki devleti de ekonomik olarak olumsuz etkilemiştir.

Azerbaycan tarihinde 18. yüzyılın ikinci yarısı, 19. yüzyılın birinci **çeyreği**, büyük **önem** arzeden bir devirdir. Azerbaycan hanlıklarının (devletçiliği) ortaya **çıktığı** bu devir, aynı zamanda Azerbaycan’ın bölünmüşlük tarihidir.

1747 yılında; Afşar Devleti’nin kurucusu Nadir Şah’ın, komutanları tarafından düzenlenen suikast sonucu öldürülmesinden sonra, doğan otorite boşluğu nedeniyle Afşar Devleti topraklarının hanlıklara bölünmesiyle, bölgede “hanlıklar” dönemi (1747-1844) olarak adlandırılan dönem başladı.

Kuzey Azerbaycan’da kurulan fiilen bağımsız olan ve çoğunlukla Azerbaycan Türkü kökenli hanlar tarafından yönetilen bu hanlıklar, İran hâkimiyetine girmediler. Kendi aralarında sıkça yaşanan egemenlik mücadeleleri sonucunda zaman zaman birbirlerine boyun eğseler de, bağımsızlıklarını önce İranı yöneten Safevi, sonra Afşar ve Kaçar Hanedanlığı devletlerinin egemenliğinde varlıklarını 19. yüzyılın başlarında uğradıkları Rus istilasına kadar sürdürdüler.

Bu hanlıklar birbirleri üzerinde hâkimiyet kurma mücadelesi sürdürürlerken, aynı dönemde Osmanlı İmparatorluğu ile Safevi Devleti arasında da bölgede güç mücadelesi yaşandığı görülmektedir. Bu mücadeleler, daha sonraki yıllarda Kafkasya’ya yönelen Çarlık Rus idaresinin bu zamanı kendileri lehine kullanmasını sağlamıştır.

Rus Çarı I. Petro dönemine rastlayan bu savaşlar, Rusların işine gelmiş ve gözlerini Kafkasya’ya çevirmeye başlamıştır. Rusya, coğrafi olarak kuzeyindeki buzlarla kaplı denizler ile güneyinde boğazlara ve Karadeniz’e sahip Osmanlı Devleti arasında sıkışmış kalmış, sıcak denizlere çıkışı olmayan, deniz ticareti gelişmeyen bir ülke konumundadır.

Rusya’nın özellikle I. Petro’nun; sıcak denizlere inmek, Kafkasya’nın ticari geçiş özelliğinden ve yer altı zenginliklerinden faydalanmak ve bölgede güçlü devlet olarak kalmak istemesi, Rus politikasını ve ordularını Kırım’dan sonra Kafkasya’ya yöneltmiştir.

Bu yönelim sırasında, Azerbaycan’da siyasi birlik bulunmamaktadır. 1723 yılında Deli Petro önderliğinde Rus kuvvetleri, Bakü Hanlığı topraklarını ele geçirmiştir.

Daha sonraki dönemlerde Çar I. Petro’nun ölmesi ile yerine geçen II. Katerina 1783 yılında Kırım’ı işgal etmiş ve sonrasında ise tekrar gözlerini Kafkasya’ya dikmiştir. Burada önemli diğer bir nokta, Hristiyan halkların varlığıdır. Ruslar; Hristiyan halkları, İran ve Osmanlı’dan korumak için buraya girdikleri **yalanına** sarılmışlardır.

Ruslar Azerbaycan topraklarını işgal etmeden önce Gürcistan kralı I. İrakli de İran korkusuyla Rusya’ya yakınlaşan Gürcistan’ı 1783 yılında ilhak etmiştir. Bu sırada Gürcistan sayesinde Azerbaycan hanlıkları hakkında istihbarat bilgileri toplamış ve ona göre bir strateji izlemiştir.

18. yüzyılın başlarında tahta çıkan Çar I. Petro’dan itibaren **“Sıcak denizlere çıkmak ve dünya hâkimiyetini eline geçirmek”** politikasını prensip edinen Rusya, kendisine yayılma alanı olarak Osmanlı coğrafyasını seçmiştir. Boğazları ele geçirerek Karadeniz’e hâkim olmak isteyen Rusya bu amacını gerçekleştirebilmek için çaba sarf etmiştir. Bu amacını zaman zaman gerçekleştirmeye çok yaklaşan Rusya, karşısında menfaatleri gereğince Osmanlı Devleti’ni destekleyen İngiltere ve Fransa’yı bulmuştur.

Yaklaşık iki asır boyunca bu amacını gerçekleştiremeyen Rusya, siyasi ve ekonomik açıdan son derece önem verdiği **“sıcak denizlere inme ve Hazar Denizi’ne ulaşma”** politikasında, Kafkasya hâkimiyeti; önemli, vazgeçilmez bir tutku halini almıştır. Bu nedenle Rusya, Kafkasya’nın işgaline başlamış, günümüze kadar süre gelen Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan’a yönelik politikalarının temellerini atmıştır.

Bu nedenle Güney Kafkasya’da Kaçar Hanedanlığı’nın başında olduğu İran Devleti’ne savaş açan ve Kaçar Devleti’ni hezimete uğratarak Azerbaycan hanlıkları topraklarını birer birer ilhak eden Rusya, Kaçar Hanedanlığı Devleti ile **Gülüstan ve Türkmençay antlaşmalarını** imzaladı.

GÜLİSTAN ANLAŞMASI

Kafkas bölgesine sadece bölgedeki devletler değil, aynı zamanda dönemin emperyalist devletleri de çıkarları doğrultusunda buraya göz dikmişlerdi. Özellikle İngiltere’nin Hindistan sömürgelerine giden yolu buradan geçiyordu. Aynı zamanda Rusların

Afganistan ve Hindistan'a ulaşmasından ve bölgede gücünün artmasından çekiniyordu. Bu sebeplerden İngilizler, Kaçar Hanedanlığı'nı, Ruslara karşı savaşta yardım edecek ve destekleyeceklerdi.

Rusların, 1912 yılında Lenkeran Hanlığı'nı işgali sırasında, İran Kaçar Hanedanlığı Devleti, İngiltere'nin yardım desteğini alarak savaşa girdi ise de başarılı olamadı. Rusya, Kuzey Azerbaycan'da bulunan **Talış, Şirvan, Kuba, Bakü, Gence, Karabağ**, Şeki hanlıkları topraklarını işgal etti.

Çarlık Rusya ile Kaçar Devleti arasında savaşı sona erdiren Gülistan Barış Antlaşması 12 Ekim 1823 yılında imzalandı. Antlaşma ile Doğu Gürcistan, Kazak ve Şemseddin Sultanlıkları ile ayrıca Dağıstan'a ait iddialarından vazgeçtiği gibi, yukarıda adları zikredilen hanlık topraklarını kaybetti. Revan ve Nahçıvan hanlıkları Kaçar Devleti hâkimiyetine bırakıldı.

TÜRKMENÇAY ANTLAŞMASI

1826- 1828 İran- Rus Savaşı; Çarlık Rus İmparatorluğu ve Kaçar Hanedanı arasındaki son büyük askeri çatışmadır. **Gülistan Antlaşması** ile taraflar arasında savaş noktalanmış, Kafkasya'da 13 yıl boyunca barış hüküm sürmüştür.

1825 yılında Çar Aleksander'in ölümü ile Rusya'da çar değişikliği meydana geldi. Gülistan Antlaşması'nın ağır şartları, birçok Türk yurtlarının Rusya'nın eline geçmesi ve İngilizlerin de bu antlaşmadan memnun olmaması, Kaçar Hanedanlığı'nı yeni bir savaşa götürdü.

Kaçar hanedanı **Feth Ali Şah**, kaybettiği toprakları geri almak için İngilizlerin yardım ve destek sözü üzerine Ruslarla savaşmaya karar verdi. Temmuz 1826'da Abbas Mirza komutasında 35 bin kişilik ordu ile Lenkeran ve Karabağ Hanlığı topraklarını işgal etti. Gnl. **İvan Paskeviç** komutasındaki Rus ordusu harekâta geçerek, Mayıs 1827'de Eçmiadzin (Vagarşabat/ Üç kilise) ve Nahçıvan Hanlığı'nı, 1 Ekim'de de Revan Hanlığı topraklarını işgal etti.

Ruslar orduları, Ocak 1828 tarihinde, Urmiye Gölü kıyılarına ulaştığında, Abbas Mirza, acilen barış talep etti.

Kaçarların yenilgisiyle sonuçlanan 1826-1828 Rus- İran Savaşı, 2 Şubat 1828 tarihinde Doğu Azerbaycan'da Miyane şehrine bağlı Türkmençay köyünde imzalanan barış antlaşmasıyla sonlandırıldı. Antlaşması ile **Revan, Nahçıvan** ve **Talış** hanlıkları toprakları Rusya'ya verildi. Aras Nehri sınır kabul

edilerek, Azerbaycan toprakları Kuzey ve Güney Azerbaycan olarak ikiye bölündü. Güney Kafkasya'da hanlıklar dönemi de sona erdirdi. Böylece, Kafkasya'yı işgal emelini gerçekleştiren Rusya, Güney Kafkasya'daki mevcut durumu pekiştirmiş oldu.

Azerbaycan Türkleri, 28 Mayıs 1918 yılında kazanacakları bağımsızlığa kadar Rusların baskısı ve hâkimiyeti içinde yaşamak zorunda kaldı. Bağımsız Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin ömrü maalesef sadece iki yıl sürdü. 28 Mayıs 1918'de kurulan **ilk Türk cumhuriyeti** olan Azerbaycan Halk Cumhuriyeti, 23 ay sonra 27 Nisan 1920'de Rus Kızıl Ordusu tarafından yıkıldı. Aynı gün Sovyet Kızıl Ordu güçleri ülkeyi işgal etti. Sovyet işgali 1991 yılına kadar devam ederken, Azerbaycan Cumhuriyeti'ni kuran şahsiyetler vatanlarından uzakta İstiklal hasreti ile hayatlarına veda ettiler.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne dönüştürülen Azerbaycan'ın bu durumu, SSCB'nin 1990 yılında dağılmasına kadar sürdü. Ebulfez Elçibey liderliğinde Azerbaycan Halk Cephesi'nde kenetlenip bütünleşen Azerbaycan Türkleri, verdiği bağımsızlık mücadelesi sonucu 30 Ağustos 1991 tarihinde Ruslara karşı verdiği bağımsızlık mücadelesini kazanarak yeniden Azerbaycan Cumhuriyeti'ni ilan ettiler.

ÇARLIK RUS İDARESİNDE ZENGEZUR BÖLGESİ

1850'li yıllarda Zengezur Şamahı guberniyasının (*Çarlık taşra idaresi*), 1860'lı yıllarda ise Bakü ve İrevan guberniyaları içinde yer aldı. 1861'de ayrı bir idari birim olarak Zengazur kazası oluşturuldu. Merkezi Gorus olan Zengezur kazası, Aralık 1867'de kurulan Yelizavetpol (Gence) guberniyasına dâhil edildi.

Cavanşir, Şuşa, Nahçıvan kazaları ile güneyden Aras Nehri boyunca İran topraklarıyla çevrili olan **Zengezur bölgesi**, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti döneminde (1918-1920); Karabağ Valiliği'nin dört kazasından biri olup, toplam 7.824 km² bir alana sahipti. 28 Nisan 1920'de Rus Kızıl Ordusu'nun, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'ni işgal etmesi üzerine Azerbaycan'da Sovyet rejimi yönetimi oluşturuldu. Benzer şekilde, 29 Kasım 1920'de Ermenistan'da Sovyet rejimi kuruldu.

30 Kasım 1920'de Azerbaycan Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin, **siyasi ve teşkilatı kurul** toplantısında; Ermenistan ile ilişkiler konusu ele alınmış, müzakereler sonucu; Sovyet Azerbaycan ile Sovyet Ermenistan arasında sınır olmadığı gerekçesi ile Zengazur bölgesinin Ermenistan arazilerine dâhil edilmesi kararı alındı.

Yani 1920 yılına kadar, Ermenistan'ın SSCB'nin arazisine bağlanmadan önce Zengezur bölgesi; **Mehri, Kafan, Zengezur** (kaza merkezi Gorus şehri burada yer almıştır) ve **Sisyan** adıyla 4 bağımsız ilden oluşmuştu.

1930'da Mehri bölgesi arazisinde Ermenistan SSCB'ye dâhil edilen **Mehri** ili ve Azerbaycan SSCB'ye dâhil edilen **Zengilan** ili kuruldu. Yine 1930'da Kafan bölgesinin bir kısmı **Kafan** ili olarak Ermenistan SSCB'ye bağlandı. Geriye kalan kısımda 1933'te kurulan **Kubatlı** ili Azerbaycan SSCB sınırlarına dâhil edildi.

Benzer şekilde, **Zengezur Kazası** içerisinde yer alan ve aynı adı taşıyan **Zengezur ili** 1930'da ikiye bölünerek, **Gorus ve Lâçin** illeri oluşturulmuş, **Gorus ili** Ermenistan SSC, Lâçin ili ise Azerbaycan SSC sınırlarına dâhil edildi.

Böylece, Zengezur bölgesinin batı kısımları Ermenistan arazileri ile birleştirildi. Bu durumda; sadece Azerbaycan ve Türkiye arasındaki kara yolu bağlantısı ortadan kaldırılmamış, Azerbaycan'ın esas parçası ile Nahçıvan, dolayısıyla Nahçıvan ile Türkiye arasındaki kara bağlantısı da kesilmiştir. (23 Ocak Güney Kafkaslarda Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi Bağlamında Zengezur Koridorunun Önemi 2022; 20 (Özel Sayı); MCBÜ 30. Yıl Özel Sayısı/ Sayfa 268)

1932'de Tahran'da imzalanan **Türkiye-İran Sınır Antlaşması** hükümleri gereğince, Ağrı Dağı'nın tamamının Türkiye'ye verilmesine karşılık, Van civarındaki bir miktar arazi (Kotur kazası ve çevresi) İran'a bırakılmıştır.

Bu antlaşma kapsamında Mustafa Kemal Atatürk'ün doğrudan girişimi ile İran'la toprak mübadelesine girilerek İğdir ilinin en doğusunda yer alan Aralık ilçesinin **Dilucu bölgesi** Türkiye sınırları içerisine dâhil edilmiş, Türkiye ile Nahçıvan arasında **17,706 km²** bir sınıra sahip olunmuştur.

Günümüzde; Zengezur bölgesinin arazisi ağırlıklı olarak şimdiki Ermenistan Cumhuriyeti'nin **Gorus, Sisyan, Kafan, Mehri** ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin **Lâçin, Kubadlı, Zengilan** illeri topraklarını kapsamaktadır.

I.DÜNYA SAVAŞI

Zengezur Koridoru olarak adlandırılan bölge, Osmanlı döneminde; Kafkasya ve Hazar Denizi'nin kuzeyinden Orta Asya'ya açılan kapı, aynı zamanda Kafkasya'yı gözetimi altında tutması açısından imparatorluğun önemli bir stratejik noktaydı.

I. Dünya Savaşı sırasında; Zengezur, Nahçıvan ve diğer bölgeler, Osmanlı ordusunun Doğu Cephesi Komutanı Kazım Karabe-

kir Paşa'ya bağlı Türk kuvvetlerinin denetim ve gözetimi altındaydı.

17 Ekim Rus Devrimi'nden sonra Bolşevik Rusların 27 Nisan 1920'de iktidara gelmesinden sonraki zaman diliminde; günümüz Ermenistan topraklarının üçte ikisini kontrol altında tutan Doğu Cephesi Türk kuvvetleri, her an Erivan'a müdahale etmek için emir beklerken, Bolşevik Rus Kızıl Ordusu, 28 Nisan 1920'de Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti Devleti'ni ilhak etti. Azerbaycan'da iktidarı ele geçiren Rus yanlısı komünist yönetim, beklenmedik bir anda bugün gündemimizi işgal eden Zengezur bölgesini (Koridoru) Ermenilere hediye etti.

Azerbaycan komünist yönetiminin bu **"oldu- bitti kararı"** tabii ki Kazım Karabekir Paşa'yı fevkalade rahatsız etti. Bu durum karşısında Karabekir Paşa, **"Biz ne bekliyoruz, bunlar ne yaptılar. Bizim için çok ağır bir darbe oldu bu."** demişti.

28 Kasım 1920'de Türkiye ve Türk dünyası için önemli jeopolitik ve geo-stratejik konuma sahip 43 kilometre uzunluğundaki Zengezur bölgesinin (Koridoru), Rus, İngiliz ve yandaşları tarafından suni olarak yaratılan Ermenistan Devleti'ne hediye edilmesiy-le Ermenistan'ın, İran'a kara yolu bağlantısı sağlanmış oldu. Böylece **"Zengezur Koridoru"** diye anılan kadim Azerbaycan toprağı, Türk yurtları; **Göyçe, Karakoyunlu, Dereleyez, Zengibasar, Vedibasar, Garbi (batı) Zengezur** ve diğer tarihi topraklarda yaşayan Azerbaycanlı (Türk- Kürt) Müslüman halk, Ermenistan'ın, baskı ve şiddet uygulamaları sonucu haksız, hukuksuz bir şekilde şehir ve köylerden sürüldü.

Günümüzde Ermenistan'ın en güneyinde yer alan bölge; **Syunik** eyalet adını taşıyor. Azerbaycan'da ise bu bölge için **Zengezur** ismi kullanılıyor. Bölgenin doğusunda Azerbaycan, güneyinde İran, batısında ise Azerbaycan'a bağlı Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti yer alıyor. Zengezur bölgesinden Ermenistan, İran'a **Megri** sınır kapısı ile, İran da Ermenistan'a Norduz sınır kapısı ile açılıyor.

ZENGEZUR KORİDORU VE PROJESİ

Zengezur bölgesinin 1920 yılında Sovyet Azerbaycan Hükümeti'nce Ermenistan'a verilmesiyle; Azerbaycan'ın, Nahçıvan'la olan kara ulaşım bağlantısını kaybetmiş, zaman içinde Nahçıvan Muhtar Cumhuriyeti ile Azerbaycan'ın batı kısımları arasında doğrudan kara bağlantısının olmaması, Bakü yönetimine her zaman zorluk yaşatmıştı.

Azerbaycan Cumhuriyeti,1920'de 44 gün süren II. Karabağ Savaşı'nda Ermenistan'ın yenilgiye uğratılması sonucu Rusya, Azerbaycan ve Ermenistan arasında imzalanan Ateşkes Mutabakat Antlaşması'nın 9. Maddesi: **"Bölgenin ekonomik ve ulaşım bağlantılarında engeller kaldırılacak. Ermenistan, vatandaşların, araçların ve yük araçlarının iki yönde hareketini organize etmek amacıyla Azerbaycan'ın batısındaki bölgeler ile Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti arasında ulaşımını, iletişimini sağlayacak."** şeklinde düzenlendi.

Ayrıca, Zengezur Koridoru'ndan sağlanacak ulaşım iletişiminin kontrolü, **Rusya Sınır Güvenlik Servisi** kurumları tarafından sağlanacak. Tarafların anlaşmaya varması durumunda, Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti ve Azerbaycan'ın batı bölgeleri arasında ulaşım, iletişim ağları inşa edilecek.

Zengezur Projesi; bu bölgeden açılacak kara ve demir yolu ulaşımıyla Azerbaycan'ı doğrudan Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'ne bağlamayı hedefleyen projenin adıdır. Daha geniş anlamda ise, proje Azerbaycan'ı doğrudan Türkiye'ye bağlamayı amaçlıyor.

Azerbaycan ve Ermenistan, Zengezur Projesi'ne farklı yaklaşıyorlar. Ermenistan ile Azerbaycan arasında geçtiğimiz aylarda sınır bölgesinde yaşanan çatışmalarda, iki taraftan da onlarca asker hayatını kaybetmişti. Bazı uzmanlar, çatışmaların nedenlerinden birini olarak Zengezur Koridoru Projesi'ndeki düğümün çözülmemesine bağlamışlardı.

Azerbaycan Dışişleri Bakanlığı, çatışmalarla ilgili yaptığı açıklamada, çeşitli eleştirilerin yanında **"Ermenistan'ın ortaya yeni şartlar sürdüğünü ve iletişim ile ulaşım yollarının açılması sürecini aksattığını"** belirtmişti.

PROJEYLE İLGİLİ MUTABAKAT VAR MI?

II. Dağlık Karabağ Savaşı, Rusya'nın arabuluculuğunda imzalanan ateşkes antlaşmasıyla sonlandırılmıştı. Ateşkes antlaşmanın 9. maddesinde Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti ile Azerbaycan arasında ulaşım yollarının açılması öngörülüyordu.

9. madde; **"Bölgedeki tüm ekonomi ve ulaşım bağlantıları açılacaktır. Ermenistan Cumhuriyeti; insanların, araçların ve malların her iki yönde engelsiz hareketini organize etmek için Azerbaycan Cumhuriyeti'nin batı bölgeleri ile Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti arasındaki ulaşım bağlantılarının güvenliğini garanti eder."** şeklinde düzenlenmişti.

Ateşkes mutabakat metninde ayrıca; **"Tarafların mutabakatı ile Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'ni Azerbaycan'ın batı bölgelerine bağlayan yeni ulaşım bağlantılarının inşası gerçekleştirilecektir."** cümlesi de yer almıştı.

Azerbaycan, Ateşkes Mutabakat Antlaşması'nın 9. maddesi ile iki ülkenin Zengezur koridoru konusunda anlaşmış olduğunu öne sürerek, **Zengezur Projesi'**nde ısrarını sürdürmüş, Azerbaycan Devlet Başkanı İlham Aliyev, 2021 yılında devlete ait bir TV kanalına verdiği röportajda; **"Zengezur Koridoru'nun oluşturulması ulusal, tarihi ve gelecekteki çıkarlarımızla tam olarak örtüşüyor. Ermenistan istese de istemese de Zengezur Koridoru'nu hayata geçireceğiz. Eğer Ermenistan isterse bu konuyu daha kolay çözeceğiz, istemese zorla çözeceğiz."** demişti.

Ermenistan ise, ulaşım yollarının açılmasını desteklediğini, ancak 9. maddede Zengezur adının kullanılmadığı gibi, Bakü'nün talep ettiği şekliyle bir koridor projesinden de bahsedilmediğini söylemişti.

BBC Türkçe'ye konuşan, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyesi Doç. Dr. Hakan Güneş, Azerbaycan'ın projeye ilgili neden çok istekli olduğunu, birkaç sebebe dayandırarak şöyle yorumlamıştı:

"Azerbaycan ile Nahçıvan Özerk Bölgesi arasında mal alışverişi ve insan geçişinin sağlanacak olması önemli. İkincisi, bu koridor; Azerbaycan'ın toprağı olmaya-cak ama Azerbaycan bu koridor vasıtasıyla kendi topraklarını birleştirdiği bir hukuki temele sahip olacak. Üçüncüsü, Azerbaycan hem kendi enerji kaynaklarının hem de Orta Asya ve Hazar bölgesindeki enerji kaynaklarının Batı'ya doğru aktarılmasındaki rolünü pekiştirmek istiyor."

Erivan ise, Azerbaycan'ın projesini eleştir-mişti. Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan, geçtiğimiz aylarda Al Jazera TV kanalına verdiği röportajda; **"Sözde koridor ifadesi bizim için kabul edilemezdir ve bizim için kırmızı çizgidir. Çünkü üçlü anlaşmaya göre bölgemizde tek bir koridor vardır ve o da Laçın Koridoru'dur."** demişti.

Ermenistan Başbakanı Paşinyan, eylül ayı başlarında yaptığı bir açıklamada ise; **"Azerbaycan bir koridordan bahsediyor. Ancak şunu net olarak söylemek isterim ki, hiç kimseye Ermeni toprakları içinden bir koridor vermeyeceğiz. Ancak bir yol önereceğiz, bir yol açacağız ve bunu her an yapmaya hazırız. Azerbaycan'a bu tekliflerimizi sunduk. Azerbaycan kabul eder etmez, bu antlaşmayı hızlıca uygulayabileceğiz."** diye konuşmuştu. **DEVAMI 161 SAYIDA**

TÜRK OCAKLARI DERNEĞİ BURSA ŞUBESİ YAYINLARI

2013

ARALIK 2013

OCAK 2015

NİSAN 2015

ŞUBAT 2016

MART 2016

MART 2016

EKİM 2016

ŞUBAT 2017

MART 2017

KASIM 2017

MART 2018

TEMMUZ 2018

ARALIK 2019

ARALIK 2019

ARALIK 2019

OCAK 2020

OCAK 2020

OCAK 2020

ŞUBAT 2020

MART 2021

AĞUSTOS 2020

EYLÜL 2020

EYLÜL 2020

ARALIK 2020

MART 2021

NİSAN 2021

HAZİRAN 2021

EYLÜL 2021

EKİM 2021

KASIM 2021

KASIM 2021

OCAK 2022

MART 2022

MART 2022

MAYIS 2022

EYLÜL 2022

ARALIK 2022

MART 2023

EYLÜL 2023

EYLÜL 2023

MART 2024

TÜRK OCAKLARI DERNEĞİ BURSA ŞUBESİ

Kurtoğlu Mah. Yeşil Cad. Site Apt. No:8/1 Yıldırım / BURSA

Tel: 0224 329 73 23

Belgegeçer: 0224 329 73 24

www.bursaturkocagi.org.tr

eposta:bursaturkocagi@gmail.com / hamitsarac@gmail.com